

Stanovisko KST

Věc: **Pitvy zemřelých dárců orgánů podle aktuální legislativy**
Vydáno: **10. listopadu 2016**
Klíčová slova: **pitva, souhlas, nový Občanský zákoník**

V souvislosti s účinností nového Občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb. – dále jen NOZ) se objevují spekulace o tom, zda je či není možno nadále provádět pitvy zemřelých dárců bez výslovného souhlasu konkrétní osoby. Tato otázka vyvstala na základě hned několika ustanovení nového Občanského zákoníku, která jsou zaměřena na posílení ochrany integrity a práv jednotlivce.

Podle § 92 NOZ je lidské tělo předmětem ochrany zákonem i po smrti člověka. Dále § 93 NOZ stanoví, že nikdo nesmí zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu, přičemž tento souhlas se uděluje s vědomím o povaze zásahu a o jeho možných následcích. NOZ navíc stanoví v § 113, odst. 1, že každý člověk má právo rozhodnout, jak bude po jeho smrti naloženo s jeho tělem. A konečně NOZ v § 115 explicitně deklaruje, že zemře-li člověk, aniž projeví souhlas s pitvou, platí to, že s provedením pitvy nesouhlasí. V případě pitvy zemřelého dárce by to fakticky znamenalo vyslovit svůj souhlas předem ještě za života, což však z objektivních příčin není možné.

Všechna tato ustanovení jsou však velmi obecná, NOZ zde představuje tzv. *lex generalis*, tedy všeobecnou právní normu. V případě transplantací je třeba ale mít na paměti, že součástí právního řádu je i zákon č. 285/2002 Sb. (Transplantační zákon, dále jen TZ). Dochází zde k aplikaci právního principu *lex specialis derogat legi generali*, tedy k postupu, kdy zvláštní zákon, upravující specificky vymezenou oblast, má právě v těchto specifických otázkách přednost před ustanoveními zákona všeobecného.

Tento vztah mezi normou všeobecnou a zvláštní také dokládá samotný NOZ, když v § 9 říká, že soukromá práva a povinnosti osobní a majetkové povahy se řídí občanským zákoníkem pouze v tom rozsahu, v jakém je neupravují jiné právní předpisy. Konkrétně pak NOZ uvádí v § 93, že zasáhnout do integrity člověka bez jeho souhlasu lze pouze v případě stanoveném v zákoně a výslovně provedení pitvy bez předcházejícího souhlasu zemřelé osoby pak umožňuje ustanovení § 113 za podmínky, že tak stanoví jiný zákon.

Provedení pitvy bez předchozího souhlasu je tedy možné, pokud se jedná o postup podle specifického právního předpisu. Pitvy obecně upravuje zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, který je v § 79, odst. 1, písm. b) řadí mezi standardní úkony prováděné na těle zemřelého. Dále je v § 88, odst. 2, zákona taxativně vyjmenováno, ve kterých případech se pitva provádí povinně, a to je, mimo jiné tehdy, jestliže byl z těla zemřelého proveden odběr orgánu pro účely transplantací, tkání nebo buněk pro použití u člověka, nebo v případě podezření, že k úmrtí došlo v souvislosti s odběrem orgánu za účelem transplantace nebo tkání nebo buněk pro použití u člověka.

Pitva je tedy ve stanovených případech povinná a není k ní třeba získávat souhlas; naopak, povinnost provést pitvu ve stanovených případech lze odvodit i z ustanovení § 89, odst. 3, zákona, v němž jsou uvedeny výjimky, za jakých okolností je možné rozhodnout o tom, že se pitva neprovede (úmrtí v souvislosti s těhotenstvím, porodem, potratem apod., úmrtí nezletilých, návykové látky atd...).

Dalším zvláštním zákonem, který zakládá specifické výjimky z povinnosti získat k pitvě souhlas osoby, je zákon č. 285/2002 Sb. (Transplantační zákon). Ten přímo nařizuje ve svém § 13, odst. 1, že na těle zemřelého, u kterého byl proveden odběr, se provádí pitva vždy. Není zde rozhodné, zda se jedná o odběr tkání nebo orgánů, proto se tato povinnost vztahuje na obojí. Další podmínky určuje pak odst. 2 výše uvedeného paragrafu, který upřesňuje, že pitva zemřelého, u kterého byl proveden odběr, se provede v době co možná nejkratší tak, aby v případě dodatečného zjištění, že zemřelý trpěl nemocí nebo stavem, které by mohly ohrozit zdraví nebo život příjemce, mohl být učiněn závěr o zdravotní nezpůsobilosti zemřelého. Pitva je tedy povinným výkonem po každém provedeném odběru tkání nebo orgánů a jejím cílem je co nejdříve odhalit možná rizika spojená s odebraným materiálem, která by mohla ohrozit zdravotní stav příjemce.

Od patologicko-anatomické pitvy, jako rutinního výkonu po odběru orgánů, je třeba odlišit pitvu soudní. Ta se provádí pouze v případě podezření, že k úmrtí došlo v důsledku trestného činu. Může jí nařídít pouze orgán činný v trestním řízení (státní zástupce, vyšetřovatel...) a ten pak také hradí nejen její provedení, ale i převoz těla k pitvě a zpět a veškeré další náklady s ní spojené.

Ze všech výše uvedených dokumentů a skutečností vyplývá toto stanovisko KST:

- **Provedení patologicko-anatomické pitvy na těle zemřelého je povinné po všech odběrech tkání nebo orgánů k transplantaci**
- **Jakékoliv záznamy ve zdravotní dokumentaci zemřelé osoby, že si nepřeje po své smrti pitvu, jsou v případě odběru tkání nebo orgánů k transplantaci irelevantní**
- **Byla-li nařízena soudní pitva, náklady na převoz těla hradí orgán činný v trestním řízení**
- **Povinnost získat podle nového Občanského zákoníku souhlas osoby s provedením pitvy se nevztahuje na pitvu dárce tkání nebo orgánů**
- **Ustanovení Transplantačního zákona je v tomto ohledu nadřazené ochraně integrity člověka**

Vypracoval: _____

Schválil: _____

JUDr. Přemysl Frýda
Právník KST

Prof. MUDr. Miloš Adamec, CSc.
Ředitel KST